

Čovjek i njegovo dostojanstvo

Razmišljanje o ljudskim pravima

Ivan MACAN

U naše se vrijeme mnogo govori o ljudskim pravima. I dobro je da je tako. Nisu, naime, daleko vremena kad je i samo spominjanje ljudskih prava, a pogotovo upozoravanje na njihovo kršenje bilo pogibeljno, a često su njihovi pobornici bili pozivani na sudove, što se događalo i u jugoslavenskoj državnoj zajednici.

Prije dvije godine proslavili smo 40. obljetnicu proglašenja Deklaracije o ljudskim pravima u Ujedinjenim narodima, a poslije toga i 200. obljetnicu izbivanja francuske revolucije koja je, barem na svom početku, tražila uspostavljanje osnovnih prava za svakog čovjeka, sažimajući svoje zahtjeve u tri poznate riječi: *bratstvo, jednakost i sloboda*.

Nedavno su u Zagrebu prevedeni najvažniji međunarodni dokumenti o ljudskim pravima na hrvatski jezik te su ti tekstovi dostupni i našem čitateljstvu. To je izdanje hvalevrijedan pothvat.¹

Utješno je također što je novi ustav Republike Hrvatske dosta mjesta posvetio upravo formulaciji i očuvanju osnovnih ljudskih prava koje treba poštovati u svakoj dobro uređenoj državi i humanom društvu.

Ovo razmišljanje o ljudskim pravima ne želi ponavljati već više puta rečene stvari, pogotovo ne nabrajati pojedina prava popisana u mnogim dokumentima, a to se može naći upravo u spomenutoj knjizi, nego želimo ovdje usmjeriti pozornost na temelje i korijene iz kojih izrastaju prava čovjeka te pokazati njihovu opravdanost, doseg i moguća ograničenja. Mogli bismo zato ovo razmišljanje nazvati i *filozofskim*, ne da bismo jednu inače jednostavnu stvar učinili složenijom i nepreglednijom, nego radi ljudskog razmišljanja i doumljivanja koje i pred običnim svagdanjim događajima zna zastati i postaviti ono zagonetno pitanje »zašto?«. Ono želi pronaći *razloge* događajima, tvrdnjama, zahtjevima. Ti, redovito skriveni, razlozi – kad se iznesu na vidjelo – osvijetljavaju zapravo sadržaj dajući mu jasnije značenje.

Što je ljudsko dostojanstvo?

Spomenuta Deklaracija o pravima čovjeka, proglašena u Ujedinjenim narodima 10. prosinca 1948, zato se 10. prosinca obilježava kao Dan ljud-

1 Usp. D. SKOK, *Ljudska prava, Osnovni međunarodni dokumenti*, priredio Dobriša Skok, Školske novine, Zagreb, 1990 (str. 292). Pogovor – *Povratak pojedincu* napisao Vlado Gotovac.

skih prava, već u uvodu govori o »urođenom dostojanstvu« i »jednakim pravima« svih ljudi, da bi to ponovila u 1. članku: »Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima.« Upravo je to čovjekovo dostojanstvo temelj i preduvjet za sva prava koja se svakom čovjeku moraju osigurati. Možda će se nekome činiti da je pitanje: U čemu se sastoji ljudsko dostojanstvo? nepotrebno ili – kako se to katkad kaže – izrazito »skolastičko« pitanje. Svi mi, naime, nedvojbeno doživljavamo da je čovjek, recimo njegov život, najviša vrijednost koju u tom svijetu susrećemo. Nema toliko vrijednog ovozemaljskog predmeta koji bi netko mogao ili smio pretpostaviti čovjekovu životu. A ipak, u praksi se događa da se čovjek tako lako žrtvuje nekim drugim vrijednostima, materijalnim ili idejnim. Kad se, dakle, ljudska prava utemeljuju na čovjekovu dostojanstvu, razumljiva je znatiželja mnogih koji su razmišljali upravo o tom dostojanstvu.

Filozofija, koja je uvijek polazila od čovjeka, nije oštricu čovjekova duha neprestano usmjeravala na rasvjetljavanje samog čovjeka. Razlog tome zacijelo je i u uvjerenju čovjekove nadmoći nad prirodom pa se on zato potpuno usmjerio na podlaganje prirode sebi nastojeći što bolje upoznati njezine tajne. No čovjek je uvijek bio i ostao samome sebi problem.

Nije, dakako, filozofskoj pozornosti mogla izbjeći činjenica da čovjeka od svih drugih bića odlikuje iskra razuma u njegovoj duši. Već je grčki filozof *Heraklit* (6. st. pr. Kr.) naglasio da je nemoguće dohvatiti granice ljudske duše: »Granice duše nećeš idući pronaći, pa ako i svim putovima prolaziš: tako dubok logos ima.«² A sofist *Protagora* (5. st. pr. Kr.) je jednom zagonetnom rečenicom čovjeka postavio »mjerilom sviju stvari.«³

Ipak se misao da svaki čovjek posjeduje neokrnjivo dostojanstvo teško probijala i u grčkoj filozofiji. Ni tako glasoviti filozofi kao što su Platon i Aristotel nisu smatrali sve ljude jednakopravnim i jednako vrijednim. Aristotel je, npr., smatrao čak da su neki po svojoj prirodi određeni da budu robovi. I uopće, dostojanstvo se čovjeka više određivalo njegovim društvenim položajem. No i u poganskom svijetu počela se ipak javljati ideja o jednakosti i dostojanstvu svakog čovjeka. To se posebno vidi u stoika. Kod njih nalazimo lijepih izraza jednakosti i zajedništva ljudi. Tako *Seneca* u *Pismu Luciliusu* kaže: »Mi smo svi udovi jednog velikog tijela. Priroda nas je stvorila po krvi srodnima kad nas je rodila iz istog sjemena za isto određenje.« A stoik *Epiktet* veli: »Svi su ljudi braća jer imaju Boga za oca.«⁴

Kršćanski su filozofi antičkog i srednjeg vijeka, poučeni teološkim objavljenim istinama, gledali čovjeka u svjetlu teološke nauke o stvaranju.

2 *Fragment* 45.

3 *Fragment* 1.

4 Ovdje citirano prema R. KUSTER, *Das Ringen um die Menschenrechte*, u: Kindlers Enzyklopaedie *Der Mensch*, Bd. VIII, str. 753/4.

Prema biblijskom izvješću čovjek je kruna stvaranja jer je stvoren na »sliku i priliku Božju«. U toj su činjenici oni ujedno gledali osnovicu svakog čovjekova dostojanstva. Čovjek se mora odlikovati pred svim drugim stvorenjima upravo po tome što je jedino za njega rečeno da je slika Božja, na neki način srodan Bogu. Srodan je Bogu u prvom redu po svom razumu i volji kao temelju njegove slobode kojom može neuvjetovano birati između raznih dobara. Dakako da se čovjek može i o to svoje dostojanstvo ogriješiti, on može tu Božju sliku u sebi iznakaziti birajući ona dobra koja ga od Boga udaljuju i koja ga u njegovoj biti razaraju. Biblijskim govorom rečeno, čovjek može posegnuti za »zabranjenim voćem«.

Kao promicatelj ljudskog dostojanstva postao je poznatim renesansni mislilac *Giovanni Pico della Mirandola* (1463-1494). Kao uvjeren humanist svoga doba on je u središte svoga promatranja stavio čovjeka, ističući njegov poseban položaj među svim drugim bićima stvorenih od Boga. Poznat je postao njegov »Govor o čovjekovu dostojanstvu« (Oratio de hominis dignitate). Pico tu ne gleda u čovjeku više toliko Božju sliku, nego ga stavlja pred njegova Stvoritelja koji ga je učinio središtem svijeta. Nije mu dao čvrsto određenu narav po kojoj bi on poput drugih bića morao djelovati, nego ga je dao u ruke njegove vlastite volje da sam sebi odredi granice djelovanja. Čovjek je, prema tome, univerzalan, u njemu se krije klica apsolutnosti. On je sam svoj prosuđivač i procjenjivač, može sam sebe oblikovati. To sve čovjeku pruža veliko dostojanstvo, ali mu to može postati i pravom zamkom. Može se srozati u dubinu koja je upravo životinjska, ali se može uzdići sve do božanskih visina.⁵

Vidimo da je ovdje na djelu renesansni duh neovisnosti koji čovjeka stavlja u središte ne samo promatranja svijeta nego i zbivanja u svijetu. Čovjek, tijekom srednjeg vijeka donekle potisnut u stranu ili u najbolju ruku prvi i najuzvišeniji stvor klanjalac pred Bogom, prvim uzrokom svega i svojim vrhovnim sućem, želi se sad (u doba renesanse) osamostaliti, pa i pred Bogom. To će osamostaljivanje čovjeka teći linearno naprijed i očitovati se u trajnoj želji neovisnog samoodređivanja koje će, bez sumnje, svoj vrhunac doživjeti u Nietzscheovu uzdizanju čovjeka na »nadčovječansku« razinu, a to će ga, nažalost, više voditi u nihilističke namjere nego što će ga obogaćivati.

Novovjekli filozofi nisu više tako spremni čovjekovo dostojanstvo gledati u njegovoj sličnosti s Bogom kao njegovu sliku i priliku. Oni će radije uzdizati čovjekov razum i misao kojim se čovjek odlikuje nad sve stvorenje. *René Descartes* vidi u tome temeljni razlog jednakosti među ljudima, jer je, po njegovu mišljenju, upravo razum »najbolje raspoređen« i po

5 G. P. della MIRANDOLA, *De hominis dignitate*. Lateinisch-Deutsch, Felix Meissner Verlag Hamburg, Philosophische Bibliothek 427, str. 4-6. Vidi također A. BARUZZI, *Einführung in die politische Philosophie der Neuzeit*, Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt, 1988, str. 111-113.

prirodi »jednak u svim ljudima«,⁶ a *Blaise Pascal*, govoreći izričito o ljudskom dostojanstvu, ističe čovjekovu mogućnost da misli i tako sebi podlaže sva stvorenja. »Čovjek je očigledno stvoren da misli. U tome je sve njegovo dostojanstvo i sva njegova vrijednost«. »Sve je dostojanstvo čovjekovo u misli. /.../ Misao je dakle po svojoj naravi nešto divno i neusporedivo.«⁷

O ljudskom dostojanstvu posebno je govorio *Immanuel Kant*. On čovjekovo dostojanstvo smješta u sferu moralnosti. Čovjek kao umno biće ne može nikad postati samo sredstvo nečijeg djelovanja, nego uvijek mora biti samo svrha. No u »carstvu svrha«, kako on to zove, Kant razlikuje ono što ima *cijenu* od onog što ima *dostojanstvo*. Za ono što ima cijenu uvijek se može naći neka jednaka vrijednost (ekvivalent), a ono što je »uzvišeno iznad svake cijene, dakle što ne dopušta ekvivalenta, to ima dostojanstva«. Od čega to dostojanstvo ovisi? Biće s dostojanstvom ne posjeduje samo relativnu, npr. tržišnu ili afekcionu, vrijednost, nego *unutrašnju* vrijednost. Cijena se može platiti, nečim drugim zamijeniti, ali dostojanstvo je neplativo. Čovjekovo se dostojanstvo ističe u moralnosti, jer je moralnost onaj uvjet pod kojim čovjek kao umno biće može biti svrhom samom sebi, pa je zato »čudorednost i čovječstvo /.../ ono što jedino ima dostojanstvo«. ⁸ To i jest razlogom što je Kant toliko isticao čovjekovu autonomnost na polju ćudoređa, jer bi po njegovu mišljenju svako podlaganje nekim »tudim« zakonima od čovjeka činilo sredstvo, a ne svrhu.

Prevladavanje pozitivističkog mišljenja pomalo potiskuje razmišljanje o čovjekovoj naravi i o traženju temelja njegovu dostojanstvu. U takvim pozitivističkim krugovima stoga sve više odjeka nalaze pravna razmišljanja o uređenju ljudskog društva, a s time i misao o međusobnoj jednakosti sviju ljudi i zaštita te jednakosti osobito pred uzurpacijama vladara. To nas upućuje na promatranje pojma ljudskih prava, što je ujedno i dalja interpretacija čovjekova dostojanstva.

Što su ljudska prava?

O filozofskom pojmu ljudskih prava može se govoriti naširoko. Budući da je govor o ljudskim pravima već davno izišao iz sveučilišnih predavaonica i preselio se na ulice, trgove i političke govornice, onda i njegov smisao poprima sve neodređenije oblike. Dobro je i potrebno sjetiti se barem najvažnijih odrednica za što bolje razumijevanje tog danas tako istaknutog problema.

6 Usp. *Discours de la méthode*, première partie.

7 B. PASCAL, *Misli*, 146; 365.

8 I. KANT, *Osnovi metafizike ćudoređa*, Zagreb, str. 197-8.

Svi koji danas govore o ljudskim pravima prešutno pretpostavljaju kao poznat i jasan sâm pojam *prava*. Svaki se od nas, to možemo bez straha pretpostaviti, već od malena pozivao na neko svoje pravo. Čine to djeca igrajući se na igralištu ili suprotstavljajući se učiteljici kao i demonstranti tražeći pravorijek ili oslobođenje nekog borca određenih sloboda. No zapitani, što to zapravo želimo, ili običnije, što je to pravo, posebno što je *ljudsko pravo*, redovito bismo bili u neprilici kako da dadnemo pravilan odgovor.

I doista, pojam prava nema jednoznačnu i od svih jednodušno prihvaćenu definiciju. Budući da je taj pojam toliko vezan za čovjeka, on u filozofskim krugovima doživljava istu sudbinu kao i ostale filozofske nauke o smislu čovjekova opstojanja ili života. Pa kako ne postoji jednodušna nauka o čovjeku i njegovu smislu, ne možemo od filozofa očekivati ni jednoznačnu definiciju čovjekovih prava, a pogotovo ne njihovih posljednjih razloga i utemeljenja.

Čovjeka kao biće obdareno *umom* tumačimo i nazivamo *osobom*. Ta ga osobina diže iznad drugih i odjeljuje od drugih stvorenja. Zato smo skloni prihvatiti da na temelju toga čovjeku pripada mnogo toga ili, drugim riječima, da on po samo njemu vlastitim osobinama može biti *gospodarem* drugim stvorenim bićima. Taj je zahtjev za raspolaganjem drugim stvarima, koji svaki čovjek može postaviti, bitna vlastitost čovjeka kao osobe. To je ujedno i manifestacijski znak za ono što možemo nazvati »pravo na nešto«. Pravo je, dakle, dano čovjekovom osobnošću, a ta se osobnost temelji na činjenici da čovjek posjeduje um, koji mu u prvom redu omogućuje da bude gospodar nad samim sobom. Zato i redovito filozofskim govorom kažemo da je temelj svakog prava *čovjekova umska narav*. No time smo u taj govor uveli još jedan problematičan termin, name, »ljudska narav«, koji zahtijeva konačno *metafizičko* tumačenje i obrazlaganje, a time postaje »poprištem najvećih prepirki«, kako se o metafizici izjasnio Kant. Ipak, i takvi su metafizički pojmovi već postali »opće dobro« našeg svagdašnjeg govora te zato imaju već neko više ili manje prihvaćeno značenje. Sličan je slučaj s terminima »narav« i »pravo«.

Rekli smo da pravo možemo izvesti iz onog prvotnog, od sviju prihvaćenog i na čovjekovoj naravi utemeljenog zahtjeva što ga priznajemo svakom čovjeku, i to od trenutka kad nekoga priznajemo čovjekom, da bude *gospodar nečega*, da mu nešto *pripada*, da nečim *raspoláže*, jednom riječju: *da ima pravo na nešto*. Za to pravo i za taj zahtjev kažemo da je čovjeku urođeno, da je neotuđivo, da se čovjek s njime rađa (zapravo začinje). No time smo tek izrekli samo temelj, razlog i osnovicu *zašto* čovjek može zahtijevati nešto kao svoje, pa je ispravno reći da takav zahtjev još ne možemo okarakterizirati kao pravo u punom ili *formalnom* smislu te riječi. Što je još potrebno?

Govoreći o čovjekovu zahtjevu da nešto prisvoji i time raspolaže, ni smo još rekli dokle se takav zahtjev može protezati. Kad bi postojao samo jedan čovjek, mogli bismo bez okolišanja reći da mu pripada sva zemlja, štoviše i svemir. No čovjek živi i mora živjeti u zajednici. Njegova je narav *društvena*, pa zato možemo očekivati da će njegovi zahtjevi za posjedovanjem i prisvajanjem brzo doći u sukob s drugima koji također mogu postavljati iste zahtjeve. Jasno je da takvi zahtjevi moraju biti nekako uređeni, regulirani. Nužne su odredbe dosega i međa takvih zahtjeva. A to opet postavlja nove probleme i pitanja. Tko može donijeti takve odredbe? Dokle one mogu ići? Tko im se sve mora pokoravati? Budući da su te odredbe prijeko potrebne za uređenje zajedničkog ljudskog života, moraju ih postaviti oni (ili onaj) koji u određenoj zajednici posjeduju vlast ili autoritet donošenja uredbi i zakona. Čovjek, dakle, dobiva svoja prava kad mu uređena društvena zajednica, redovito je to država, odredi opseg dokle se mogu protezati njegovi inače urođeni i neotuđivi zahtjevi. Sva su prava stoga nužno povezana s društvenim životom i s pozitivnim zakonima donesenim unutar uređene društvene zajednice. Nije li to onda pravni pozitivizam?

Spontano bismo se usprotivili tvrdnji da nam neko pravo pripada tek onda ako nam ga jamči odnosno »daruje« neki državni zakon. Protivi se to inače opće prihvaćenoj misli, koju smo već istaknuli, da se svaki čovjek rađa s određenim pravima koje i država mora poštovati. S druge pak strane, ta tako urođena ili naravna prava toliko su neodređena da bi bilo teško odrediti njihov domašaj, a time i njihovu *normativnost* koja u drugom budi osjećaj dužnosti. U toj međusobnoj napetosti tih dvaju pogleda prostire se problem postojanja tzv. *naravnog prava* i njegova odnosa prema *pozitivnom* pravu. Niti je moguće opći pravni poredak prepustiti samovolji zakonodavca kao posljednjem mjerilu onog što je pravedno (bio to pojedinac ili parlament), niti smijemo dopustiti da taj poredak zajedničkog života upadne u prepirke različitih svjetonazorskih skupina, religioznih zajednica, filozofskih i političkih mišljenja, koji svi žele biti tumači bitnih oznaka ljudske naravi i time naravnog prava. I jedno i drugo dokinulo bi svaki red i mir u društvu. Očito je da te dvije veličine, naravno i pozitivno pravo, valja međusobno pomiriti. One se redovito pomiruju tako da se naravno i pozitivno pravo ne gledaju kao dva paralelna pravna poretka koja bi se mogla jedan protiv drugog izigravati, nego pozitivno pravo izvodi se iz naravnog te izričitije i detaljnije normira njegove zahtjeve. Time naravno pravo postaje mjerilom za svaki pozitivni zakon, tako da neka odredba ljudskog zakonodavca koja je u opreci s naravnim pravom gubi svoju normativnu moć, zapravo, uopće nije zakon.

Kad dakle govorimo o »temeljnim ljudskim pravima« – o čemu govore mnogi međunarodni dokumenti – jasno je da ona spadaju u odredbe na-

ravnog prava te su zato neovisna o volji bilo kojeg zakonodavca. Ta se činjenica obično izriče pridjevom »neotuđivo« pravo. A na temelju toga na njih se mogu pozivati ljudi i u onim društvima u kojima ona nisu formalno *deklarirana* odnosno normirana kao i u državama koje nisu potpisale razne deklaracije o ljudskim pravima. I obratno, time što su ta temeljna ljudska prava upisana u ustave mnogih (u prvom redu parlamentarno demokratskih) država, ta prava nisu tek konstituirana, već to uvođenje ima samo deklaratorski značaj i čini dotičnu državu istinski demokratskom. U tom smislu je zanimljivo promatrati povijest uklapanja ljudskih prava u državne ustave ili njihovo proglašavanje raznim javnim deklaracijama kao izraz borbe za ljudske slobode, a time zapravo za takav društveni poredak koji bi odgovarao čovjekovu dostojanstvu i njegovoj naravi. Bio je polagan i često mučan proces sve do današnjih dana, u kojima smo još uvijek svjedoci velikog raskoraka između deklaracijâ i ostvarenja.

No treba također pripomenuti da je i čovjek u svojim zahtjevima ograničen, upravo kao što je ograničen u svom bitku. Zato i svako pravo ima kao svoj korelat dužnost koja obvezuje, ograničuje i zapovijeda poštovanje druge osobe, njezinih prava i domene. Nije stoga prirodno za čovjeka da bude u stanju rata protiv svih. Čovjek je dalje iskonski ovisan ne samo u djelovanju nego i u bitku. Sav je upućen na neograničeni bitak kojem zahvaljuje svoje opstojanje. Potpomognuta filozofskom refleksijom i povijesnim religioznim doživljavanjem kršćanska tradicija smatra da je taj neomeđeni bitak, kojeg zovemo Bogom, ne samo izvor svakog bivovanja nego i osoba, stvoritelj, štoviše otac koji čovjeka ljubi. Naslutio je to već Aristotel kad je svog prvog pokretača obilježio kao »predmet ljubavi«. ⁹ Zato čovjekova prava ograničuje i Božji zakon. Pronicanje u taj Božji zakon pokazuje da on ne sputava čovjeka u njegovu razvoju, nego da ga upravo štiti od samouništenja. Podlaganje Božjem zakonu, koji je kao »vječni zakon« zapravo zakon samog bitka, nije stoga heteronomija u zarobljavanju čovjeka i njegovo snižavanje na razinu sredstva, protiv čega se Kant borio, nego upravo zaštićivanje čovjeka u njegovu bitku kao osobe. Zato su tu zaštićena i njegova prava. No, doseg čovjekovih prava ne može se stoga izjednačiti s dosegom ljudskih mogućnosti ni s obzirom na podlaganje prirode (na što nas upozoruje ekologija) ni s obzirom na vlastito biće (pa se zato moraju poštovati moralne zapovijedi s obzirom na tijelo, zdravlje, vlastiti život i sl.), a dakako i u odnosu prema drugim osobama. Svako prekoračivanje tih omeđenja, i prema drugom čovjeku, i prema Bogu, i prema samom sebi u nepravilnoj borbi za vlastita prava, što se lako i često precokrene u borbu za nadmoć i vlast, usmjeruje se napokon protiv samog čovjeka i razara ga u njegovu dostojanstvu i u nje-

9 Usp. *Met.* 1072 b 3.

govim pravima. O tome nam govore brojni primjeri u razvoju suvremene znanosti i njezine primjene u razvijenim tehnologijama, osobito genetici. Upravo eksperimentiranje do krajnjih granica tehničkih mogućnosti, npr. s ljudskim genima ili na području raznih vrsta umjetnih začeca, može uvelike povrijediti ljudsko dostojanstvo osobe koja je kao takva jedincata i neponovljiva. U tom su smislu moralna ograničenja u službi čovjeka.

Opća deklaracija o pravima čovjeka

Čitamo li sad u svjetlu ovdje iznesenih razmišljanja poznatu *Opću deklaraciju o pravima čovjeka*¹⁰ proglašenu u Ujedinjenim narodima, možemo jasnije vidjeti na čemu se ona zasniva. Već je naslov indikativan. To je »deklaracija«, tj. ona doduše nema nikakve zakonske snage niti se itko može pozivati na sud ako je ne ispunjava, bilo cjelovito bilo neki njezin članak, no njezin duh i sadržaj ušao je u sve demokratske i civilizirane ustave, pa je zato ta deklaracija odigrala važnu ulogu u čuvanju ljudskih prava. Možemo pretpostaviti da je nisu pisali filozofi, što je dobro utoliko da nas ona ne opterećuje ideološkim tvrdnjama. No ujedno je vidljivo i to da se ne može izbjeći filozofski pristup tako važnim pitanjima ljudskog života. Zato ćemo u njoj, posebno u uvodu, naći filozofskih pojmova koji su postali »opće dobro« i za koje se pretpostavlja da su toliko razumljivi da im nije potrebno dalje tumačenje. Ključni takvi pojmovi su upravo oni o kojima smo govorili: čovjeku urođeno dostojanstvo ili dostojanstvo i vrijednost ljudske osobe, jednaka i neotuđiva prava svakog čovjeka, sloboda (u njenim raznim oblicima), savjest čovječanstva, koja se ne smije vrijeđati, razum i svijest čovjeka. Upravo zato jer su sastavljajući te deklaracije bili uvjereni da se sva prava, koja će nabrojiti u 30 članaka Deklaracije, zasnivaju na iznesenom temelju, a to je *čovjek* ili dostojanstvo njegove naravi, očekivali su da će je moći prihvatiti svi bez razlike na svoja »filozofska« osvjedočenja. Zato je Deklaracija ostala otvorena za različita svjetonazorska tumačenja i utemeljenja, dakako, ukoliko prihvaćaju vrijednost čovjeka kao osobe.

Teže je pitanje koliko su pojedine izjave ili zahtjevi, izneseni u pojedinim člancima Deklaracije, takve naravi da bi svakome odmah i bez različitih tumačenja bili evidentni i time bez pridržaja prihvatljivi. Ako već gore navedeni pojmovi dopuštaju razna tumačenja, makar ona i donekle konvergirala, kao npr. pojam »slobode«, što tek možemo očekivati o konkretnijim odredbama, kao što su diskriminacija, samovoljno hapšenje, miješanje u privatni život, napadaji na čast i ugled itd. Nije lako dokazati kad su ta prava doista prekršena. Očito je da pritom mora biti mnogo »dobre volje«.

10 Usp. D. SKOK, *Ljudska prava. Osnovni međunarodni dokumenti*, Školske novine, Zagreb, 1990, str. 29-36.

Zaključak

Opća deklaracija o pravima čovjeka gotovo je nedostiživ i u svojoj cijelosti neostvariv ideal, ali je veoma pozitivan znak da je svijet u kojem živimo posjeduje i da se mnogi trude oko njezina ostvarivanja. Čini se da se duh te deklaracije sve više širi. Teškoće u potpunom praktičnom ostvarivanju zahtjeva Deklaracije ostat će i dalje jer ono ovisi od različitih tumačenja mnogih ključnih pojmova sadržanih u toj povelji, a to su upravo ti o kojima smo ovdje razmišljali. Ipak se bez pretjerivanja može reći da je isticanje ljudskih prava na općesvjetskoj razini u mnogim društvima i državama pridonijelo mijenjanju onih društvenih sustava koji su ta prava zanemarivali ili čak izravno kršili. Pad dosadašnjih komunističkih režima u Europi tome je rječit svjedok. Sva nastojanja istočnoeuropskih država da postanu pravim članovima europske zajednice zemalja rastu ili padaju upravo na tome koliko se ostvaruju sva ljudska prava u tim državama. Svi želimo da i naša domovina postane punopravan i ravnopravan član u društvu europskih zemalja. Moramo pritom postajati sve svjesniji da to možemo ostvariti samo prihvaćanjem i ostvarivanjem ljudskih prava zasnovanim na ljudskom dostojanstvu. Budući da smo dio kršćanske kulture, treba da se ravnamo kršćanskom istinom da je svaki čovjek »slika i prilika Božja«.

MAN AND HIS DIGNITY

Contemplations on Human Rights

Ivan Macan

Summary

Investigating the foundations of human rights, their base can be discovered in the "Universal Declaration on Human Rights" (UN, 1948) itself, in which it is called "human dignity". The explanation of human dignity is to be found in man, should he have been created as "the very likeness of God"; it is founded on his personality, the most preeminent feature of his nature. As a person, man becomes capable of disposing with certain things he thus has the "right" to. These rights, however, are not unlimited, just as man is no absolute master.